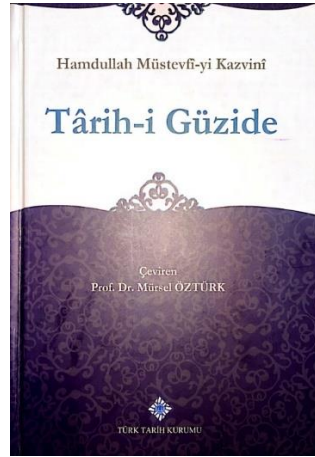




HAMDULLAH MÜSTEVFİ-Yİ KAZVİNİ, *TÂRİH-i GÜZİDE*  
(ÇEV. PROF. DR. MÜRSEL ÖZTÜRK) ANKARA 2018

ARŞ. GÖR. AYŞE GÜL FİDAN \*



XIII-XIV. yüzyıl İran tarih yazıcılığı önceki dönemlerin geleneklerini yansıttasının yanı sıra kendine has yeniliklere de sahiptir. Moğol istilasının sonuçlarından biri olarak kabul etmemiz gereken bu değişim ile İran tarih yazıcılığında Arapça etkisi azalmaya ve hanedan merkezli tarih yazım geleneğinin yerini genel konulu ve dünya tarihi ile ilgili telifler almaya başlar. Moğol tarih Mektebi olarak adlandırılan ve dünya tarihini konu alan Reşidüddîn'in *Câmiu't-Tevârih*'i ile başlayan bu yeni dönem Hamdullah Müstevfî-yi Kazvinî'ni ile devam eder.

ARŞ. GÖR. AYŞE GÜL FİDAN, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi. Email: afidan@ankara.edu.tr.

1281 yılında Kazvin’de dünyaya gelen Hamdullah b. Ebi Bekr b. Ahmed b. Nasr Mustevfî-yi Kazvinî’nin, büyük dedesi Emînüddin Nasr, dedesi ve babası Irak’ın müstevfisi oldukları için aile “Müstevfîyân” lakabıyla anılır. Olcaytu zamanında kâtiplik görevinde bulunan Hamdullah Müstevfî-yi Kazvinî 1311’de Kazvin, Ebher, Zencan ve Târimeyn’in malî işlerinin teftişiyle görevlendirilir. İlhanlı tarihi için başvurulması gereken önemli bir kaynak olan ve 1329-30 yılında tamamlayarak Vezir Gıyâseddin Muhammed’e takdim ettiği *Târîh-i Güzîde*, Reşîdüddin Fazlullah-ı Hemedânî gibi birçok tarihinin eserinden istifade edilerek yazılmıştır.

*Târîh-i Güzîde*, İlhanlı Hükümdarı Gâzân Han’ın ölümünden (1304) sonraki çeyrek asır için birincil kaynak niteliğinde olup mukaddime, altı bölüm ve bir hatimedden meydana gelir. Kâinatın yaratılışı hakkında bilgi veren mukaddimeyi takip eden her bölümde farklı konular yer almaktadır. Birinci bölümde peygamberler tarihinden ve filozoflardan, ikinci bölümde İslâm öncesi İran tarihinden, üçüncü bölümde Hz. Peygamber, çocukları ve torunlarından, Sahâbe, Tâbiîn, Hulefâ-yi Râşidîn, Emevîler ve Abbâsîler’den, dördüncü bölümde Saffârîler, Sâmânîler Gazneliler, Gurlular, Büveyhîler, Büyük Selçuklular, Irak Selçuklular, Kirman Selçuklular ve Anadolu Selçuklular, Hârezmşahlar’la Atabegler tarafından kurulan hanedanlardan İsmâiliyye, Kirman’da hüküm süren Karahıtaylar’a mensup Kutluğhanlılar ve İlhanlılardan, beşinci bölümde mezhep imamaları, kıraat âlimleri, şeyhler, muhaddisler, hekimler ve şairlerden bahsedilmektedir. Altıncı ve son bölüm Kazvin’in tarih ve coğrafyası hakkındadır. Hâtimedde ise peygamberler, veliler, din bilginleri, hükümdarlar, vezirler ve diğer meşhur simaların şeceresi kaydedilmiştir.

Hamdullah Müstevfî-yi Kazvinî eseri *Târîh-i Güzîde*’de İran coğrafyasında hâkimiyet kurmuş olan sülaleler, Türkler ve Moğollar ile ilgili önemli bilgilere yer vermiştir. *Târîh-i Güzîde*’nin tamamını ilk defa, özet İngilizce tercümesiyle beraber tıpkıbasım olarak, Edward Granville Browne ve Reynold Alleyne Nicholson iki cilt halinde neşretmişlerdir (1910-1913). Sonrasında Abdü’l-Hüseyn-i Nevayî tarafından neşre hazırlanan kitabın birinci baskısı 1339/1960, ikinci baskısı ise 1362/1983 yılında Tahran’da yayınlanmıştır.

Türkçeye tercüme ederken Abdü’l-Hüseyn-i Nevayî’nin neşrettiği metni esas alan Prof. Dr. Mürsel Öztürk, naşirin kaleme aldığı; mukaddime, yazar ve ailesinin biyografisi, Hamdullah Müstevfî-yi Kazvinî’nin

eserleri, tashihin özellikleri, nüshaların şerhleri, özür ve teşekkür kısımlarını da Türkçeye tercüme etmiştir. Böylece kitabı edinen okur ve araştırmacılar, *Târîh-i Güzîde*'nin tashih özellikleri ve nüsha şerhleri hakkında derli toplu bilgilere de ulaşabileceklerdir. Bahsettiğimiz bu kısımlardan sonra altı bölüm ve bir hatimededen meydana gelen *Târîh-i Güzîde*'nin asıl metninin Türkçe tercümesi ve kitabın sonunda özel isim ve yer adlarını içeren dizin bulunmaktadır. Okur ve araştırmacı, gerektiğinde metnin Farsça aslında rahatlıkla bulabilsin diye neşredilen metnin sayfa sayıları, çeviri metni içerisinde köşeli parantezde yer almaktadır. Prof. Dr. Mürsel Öztürk, çeviri metninde gerekli gördüğü kısımlarda dipnotlar vererek yer ve kişi adlarını ve tarihi terimleri açıklamaktadır. Metinde geçen Ayetler, Arapça atasözleri, deyimler ve şiirler tırnak içerisinde italik olarak verilmiştir. Eserin dili müellifin alıntı yaptığı kısımlar dışında sade ve akıcıdır. Prof. Dr. Mürsel Öztürk'ün önsözde belirttiği üzere naşir Abdü'l-Hüse-yin-i Nevayî, metinde Kazvin ağzı denilen Tâfî Lehçesi ve İran'ın İslamiyet'i kabul etmeden önce kullandığı Pehlevî diliyle yazılmış şiirleri olduğu gibi vermiş ve hiçbir tercüme ve açıklamada bulunmamıştır. Belki de çevirinin en güç yönünü teşkil eden bu şiirleri de Türkçeye tercüme eden hocamız metni tam ve eksiksiz bir şekilde dilimize aktarmıştır. Türk tarihine kaynaklık eden birçok Farsça eseri Türkçeye tercüme eden değerli bilim insanı Prof. Dr. Mürsel Öztürk böylesine hacimli bir eseri de okur ve araştırmacıların ilgisine sunmaktadır.

#### KAYNAKÇA

- CAHEN, Claude, "*Selçuklu Devri Tarih Yazıcılığı*", (Çev. Nejat Kaymaz), Ankara Üniv. D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi, VII, 12-13, Ankara 1969.
- DEMİR, Mustafa, "*İslam Ortaçağında İran Bölgesindeki Tarih Yazıcılığı*", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 34, Erzurum 2007.
- KEMALOĞLU, Muhammet, "*Türkiye Selçuklu Tarihi Birinci Elden Kaynakları*", Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, C. 2, No.3, Eylül, 2013.
- KÖPRÜLÜ, Fuat, "*Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları*", Belleten, C. VII, Sayı 27, Temmuz, Ankara 1943.

ÖZAYDIN, Abdülkerim, “*Hamdullah el-Müstevfi*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 15, İstanbul 1997.

ÖZAYDIN, Abdülkerim, “*Târîh-i Güzâde*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 40, İstanbul 2011.

SPULER, Bertold, *Persian Historiography and Geography*, (Çev. İsmail Marcinkowski), Pustaka Nasional Pte Ltd, Singapore 2003.

YILDIRIM, Nimet, *Fars Edebiyatında Kaynakbilim*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2012.